

ΣΑΒΒΑ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ

ΣΥΜΒΟΛΑΙ
ΕΙΣ ΤΗΝ
ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ
ΤΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Ἀνατύψεις ἐκ τῆς
«Βυζαντινῆς Ἐπιθεωρήσεως»

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ «ΛΥΓΗΣ»

ΧΑΝΑΣΙΟΥ Α. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ

Ὁδὸς Λέξα — Στοὰ Σιμοπούλου.

1908

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

ΣΑΒΒΑ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ

BB

ΣΥΜΒΟΛΑΙ

ΕΙΣ ΤΗΝ

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

ΤΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Ἀνατύψεις ἐκ τῆς
«Βυζαντινῆς Ἐπιθεωρήσεως»

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ «ΑΥΓΗΣ»

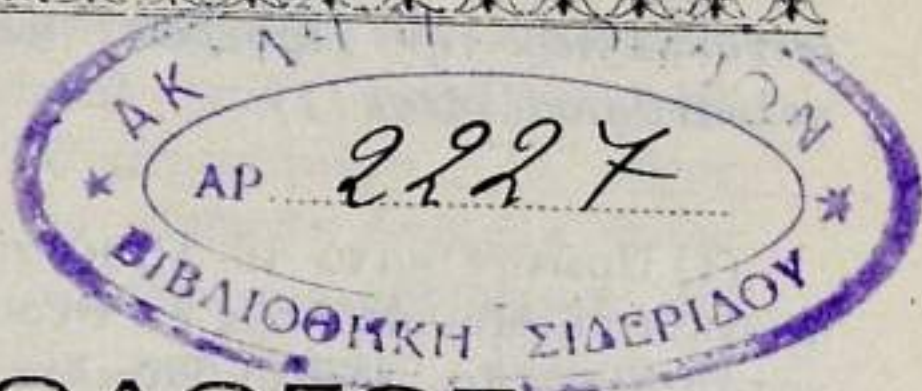
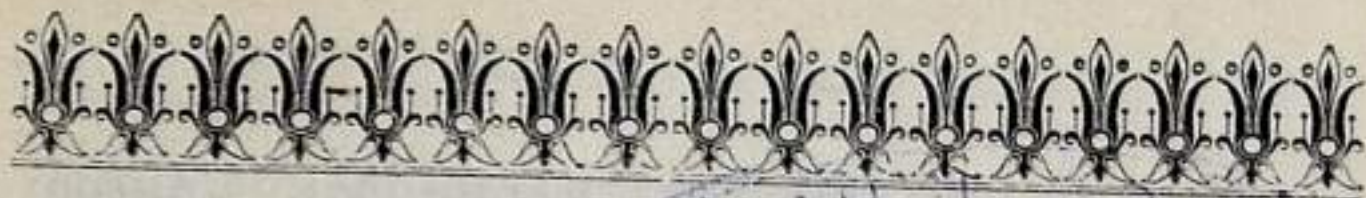
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Α. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ

Ὀδὸς Λέκα — Στοὰ Σιμοπούλου.

1908

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἄγων τὴν ἑβδομηκοστὴν ἑβδόμην ἀμφιετηρί-
δα τῆς ἡλικίας καὶ τὴν πεντηκονταετηρίδα τοῦ δι-
δασκαλικοῦ καὶ πνευματικοῦ σταδίου μου ἐθεώ-
ρησα ἀομόδιον ὅπως ἅπαξ ἔτι διὰ τῆς δημοσιεύ-
σεως ἐνὸς τῶν ἔργων, ἅτινα κατὰ περιόδους ἐξύ-
φανα, εὐχαριστήσω τοὺς πολλοὺς φίλους μαθητὰς
ἐμοῦ καὶ ἀναγνώστας. Πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν ἀπο-
φοιτήσας τῆς φιλολογικῆς σχολῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις
Πανεπιστημίου ἦλθον εἰς τὴν πατρίδα μου Δεμυρδέ-
σιον, πολίχνην ὅλως Ἑλληνικὴν, κειμένην 2 ὥρας
πρὸς Β. τῆς Προύσης, ἐνθα καὶ διωρίσθην διδά-
σκαλος. Τὸ Δεμυρδέσιον ἔχον περὶ τοὺς 3500 κα-
τοίκους, ἅπαντας Ἑλληνας, ἦτο ἀποικία τῶν Ἀγρά-
φων τῆς Ἡπείρου κατὰ τὸ 1660 συγκειμένη ἐκ
32 τότε οἰκογενειῶν. Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1550 ἡ Ὀ-
θωμανικὴ Κυβέρνησις ἐξ Εὐρώπης μετέφερεν εἰς
Ἀσίαν Ἑλληνας καὶ ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην Τούρ-
κους (Κονιάριδες· οὕτω πολλαὶ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι

ἐγένοντο περὶ τὴν Προῦσαν κατασιᾶσαι σήμεροι
πολυανθρωπόταται (1).

(1) Πρῶτον κατὰ τὸ 1500 περίπου ἐγένετο ἡ ἀποικία τῆς Μυσοπόλεως ἐκ Θεσσαλίας (2000 κατ.) κατόπιν αὐτῆς τὰ Κουβούκλια ἐκ Κυνουρίας (2, 500 κατ.) εἶτα τὸ Δεμυρδέσιον, τέταρτον τὰ 9 χωρία τῶν Ποιστικῶν (ποιμένων) καὶ τούτων ἐκ Κυνουρίας, ἐχόντων ἰδίωμα γλωσσικὸν προσεγγίζον τὸ Τσακωνικόν. Εἶτα 3 παράλια χωρία ἀπὸ Τριγλίας μέχρι Ρονδακοῦ κατὰ τὸ 1780 (4000 κατ.) μετοικισθέντα αὐτόσε ἐκ Θεσσαλίας ἔνεκα τῶν Ὀρλωφικῶν. Τελευταῖοι ἦλθον φυγάδες ἐκ 40 Ἑκκλησιῶν καὶ Βιζύης διὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Κηροδζαλίδων (1790) διαμοιρασθέντες εἰς διάφορα χωρία.

Κατὰ τина παράδοσιν οἱ κάτοικοι Δεμυρδεσίου φερόμενοι ἐξ Ἀγράφων εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ πολιτικούς λόγους καὶ καταδικασθέντες εἰς θάνατον ἤγοντο εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης· τούτους ἀπαγομένους κατὰ τύχην ἰδοῦσα ἡ τότε Σουλτάνα συμπαθήσασα καὶ διὰ τὸ ἡρωϊκὸν παρὰστημα ἐξητήσατο τὴν ἀθώωσιν αὐτῶν καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸ μέρος τοῦτο, Δεμυρδὰς καλούμενον.

Τῆς Βιθυνίας ἀνέκαθεν τὰ ὅρια καὶ τῆς Μυσίας ἦσαν ἀόριστα καὶ κατὰ Στράβωνα «ἔργον ἐστὶν ὀρίσαι ὅρια Μυσῶν καὶ Βιθυνῶν»· γενικῶς ὅμως πρὸς Α. εἶχον τὸν Π. Παρθένιον· πρὸς Ν. τὰς Β. κλιτύας τοῦ Ὀλύμπου, πρὸς Β. τὸν Εὐξεινον, πρὸς

Ὀνομάσθη δὲ Δεμυρδέσιον ἀπὸ τοῦ Δεμυρδὰς πατρὸς στρατηγοῦ Μωάμεθ τοῦ πορθητοῦ, εἰς ὃν ἐδωρήθη ὑπ' αὐτοῦ τὸ μέρος τοῦτο. Τὸ μέρος δὲ τοῦτο καίτοι ὄρεινόν τὸ πλεῖστον ὑπῆρξεν ὅμως ἐπιτήδειον εἰς τὰ πολυτιμότερα τῶν προϊόντων, μέταλλον, ἐλαίαν καὶ ἄμπελον καὶ ἐγένετο ὀνομαστὸν διὰ τὴν καλὴν ποιότητα καὶ τὴν πρώτην ἐν Εὐρώ-

Δ. ὅμως οἱ παλαιοὶ γεωγράφοι εἶχον ὄριον τὸ Ἀργανθώνιον ὄρος, τὸ μεταξὺ Ἀσκανίας λίμνης καὶ τοῦ Κυανοῦ κόλπου.

Ὁ Προυσίας ὅμως κατὰ προτροπὴν τοῦ Ἀννίβα καταβαλὼν τὸν Ἀτταλον τῆς Περγάμου κατασκάψας τὴν Κίον, ὠνόμασε Προυσιάδα· καταστρέψας δὲ τὴν Μύρλειαν (Μουδανία) ἔκτισε τὴν πρὸς Α. αὐτῆς Ἀπάμειαν ἐκ τῆς γυναικὸς τοῦ Ἀπαμίας, κατ' εὐθεΐαν πρὸς Ν. ὑπὸ τὸν Ὀλυμπον καὶ τὴν Προῦσαν, χωρίδας οὕτω τὰ μεταξὺ Μυσίας καὶ Βιθυνίας ὄρια· οὕτω παραδόξως ὑπὲρ μὲν τὴν Ἀπάμειαν κεῖται ἡ Μυσόπολις (κάτοικος Μυσοπολινὸς Μυσῶν-πέλη) παρ' ὀλίγον μετὰ μίαν ὥραν εἶναι χωρίον Μυσόκιοι.

Μετὰ τὸν ποταμὸν Ὀδρύσιν εἶναι Μυσῆ μπαγλαρὴν (Μυσῶν ἄμπελοι). Μίαν δὲ ὥραν ἀπὸ τῆς Προῦσης καὶ ὑπὸ τὸν Ὀλυμπον εἶναι χωρίον Μυσῆ (Μύσιον χωρίον).

Ἐξ ὅλων τούτων εἰκάζω ὅτι ἡ Μυσόπολις γράφεται οὕτω καὶ ὅχι καθὼς τελευταίως γράφεται ὑπὸ σχολαστικῶν τινῶν Μεσαίπολις.

πη μέταξαν (Δεμυρές) διὸ καὶ ταχὺ προήχθη ὁ πληθυσμὸς αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ κάτοικοι ἐφημίζοντο ὥς οἱ ἄριστοι μεταξοσκωληκοτρόφοι, ἀπεσιτάλησαν εἰς πολλὰ μέρη πρὸς διάδοσιν τῆς μεταξοσκωληκοτροφίας καὶ κατὰ τὸ 1830 δὲ ὁ Καποδίστριας ἐξήτησε καὶ ἐσιτάλησαν 3 οἰκογένειαι πρὸς διάδοσιν τῆς βομβυκοτροφίας ἐν Ἑλλάδι. Οὕτως ἐσιτάλησαν κατόπιν ὑπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως εἰς Ἀδριανούπολιν, εἴτα καὶ εἰς Τρίπολιν τῆς Βαρβαρίας καὶ ἄλλαχοῦ.

Μετὰ ἑβδομήκοντα δὲ ἔτη ἀναφαρέντων τῶν κατὰ τόπον δερεβεΐδων ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις μὴ ἐπαρκοῦσα εἰς τὴν καταδίωξιν καὶ καταστολὴν αὐτῶν ἢ καὶ μὴ ἔχουσα ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς Μωαμεθανούς, ἐπὶ 100 ἔτη ἠνάγκαζε τοὺς κατοίκους τοῦ Δεμυρδεσίου πρὸς καταδίωξιν αὐτῶν καὶ ἐξόντωσιν ὥς ἐκ συνηθείας καὶ φύσεως ἐπιτηδείους. Ἡ περιφέρεια τῶν ἐκστρατειῶν τούτων (μπασκήντζα) ἐξετείνεται ἀπὸ Νικομηδείας, Κοιναίου μέχρι Βαλουκ κεσέρ. Ἐπὶ ὅλον λοιπὸν αἰῶνα ὑπέφερον τὴν ἀγγασίαν ταύτην τρέχοντες ἀνὰ τὴν Βιθυνίαν καὶ καταδαμάζοντες τοὺς στασιώτας· εἶχον δὲ τὰ τελειότερα ὅπλα τῆς ἐποχῆς καὶ ἠσκούντο ὑπὸ ἀρχηγούς καὶ ὑπαρχηγούς, ἐνεποίει δὲ τρόμον εἰς πάντας καὶ μόνη ἡ παρουσία αὐτῶν, καὶ ὁ φόβος δὲ οὗτος τῶν περιοίκων Ὀθωμανῶν ἔσωζε πολλάκις τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ σφαγῆς καὶ λεηλασίας. Ἔστιν ὅτε ἐτέλουν καὶ κουπιὰς νύκτωρ καὶ κατὰ φιλησύν-

χων βέηδων, ἂν ἐλάμβανόν ποτε ἀφορμὴν δυσσε-
σεύειας καὶ αὐτῶν ἔκοπιον τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ
φέροντες ταύτας εἰς τὸν διοικητὴν τῆς Προύσης ἔλε-
γον ὅτι ἦσαν ὑποκινηταὶ στάσεων καὶ ἐλάμβανον διὰ
ταῦτο ἐν εὐγε (ἄφεριμ).

Ἐκτὸς τούτων ἀπεστέλλοντο καὶ ἀποσπάσματα
αὐτῶν εἰς μέρη ὅπου ἐκινδύνευον οἱ Χριστιανοί.
Καὶ ὅλα ταῦτα ἐγίνοντο ἀμισθεὶ μὲ μόνην τὴν διαρ-
παγὴν καὶ τὴν τροφήν, περὶ ὧν πολλὰ καὶ περίεργα
διηγοῦνται οἱ γεραίτεροι.

Ἐκ τῶν πολλῶν τούτων καὶ διηνεκῶν ἐκστρα-
τειῶν τέσσαρες εἶναι αἱ σημαντικώτεραι.

Πρώτη ἡ ὑπὲρ τὴν Κίον τῷ 1794 κατὰ τοῦ Σου-
λεϊμὰν βέη, ὅς ὃ χυρωμένος ἐπὶ ἐρυμνοῦ λόφου (ὁμοῦ
βέη) ἐκεῖθεν ἐρήμου καὶ ἐκάκου τὴν χώραν. Τοῦ
τον μὴ θελήσαντα νὰ παραδοθῇ δεινῶς πολιορκή-
σαντες διὰ τοῦ πυρὸς κατέκασαν αὐτὸν καὶ τὴν οἰ-
κογένειαν καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του.

Δευτέρα ἡ κατὰ τοῦ δυνάστου Προύσης Βο-
στιανιζόγλου ἐκστρατεία· οὗτος κατὰ τὸ 1802 κα-
ταλύσας τὴν κυβέρνησιν τοῦ Σουλτάνου ἐκηρύχθη
ἀνεξάρτητος ἡγεμὼν τῆς περὶ τὴν Προῦσαν χώρας.
Τότε οἱ ἐν Προύσῃ φίλοι τῆς κυβερνήσεως ἀπέβλεψαν
εἰς τοὺς Δεμυρδεσιώτας· οὗτοι λοιπὸν ἐξοπλισθέντες
καλῶς πανδημεὶ ὑκτιωρ εἰσῆλθον εἰς τὴν Προῦσαν
καὶ κατέλαβον θέσεις περὶ τὸ Ὀλοῦ-δζαμί, ὅπου
τὴν μεσημβρίαν ἐπρόκειτο νὰ προσευχηθῇ ὁ δυνά-
στης· κατερχόμενον δὲ τοῦ ἵππου πρὸ τῆς θύρας

τοῦ δζαμίου διὰ συγχρόνου πυροβολισμοῦ ἔρριψαν αὐτὸν νεκρὸν καὶ πάντας τοὺς περὶ αὐτόν· 2000 συνωμόται αὐτοῦ συλληφθέντες ἀπηγχονίσθησαν πρὸς Δ. τῆς Προύσης εἰς τὰς ἐκεῖ καρυὰς (κανλῆ-δζεβίζ) καὶ ἐκδέροντες τὰς κεφαλὰς καὶ πληροῦντες ἀχύρου ἔστελλον εἰς Κ)πολιν καὶ οὕτως ἀποκατε-σιάνθη ἡ ἀρχὴ τοῦ Σουλτάνου.

Τρίτη ἡ ἐκστρατεία κατὰ τὸ 1814. Ἔτερός τις δυνάστης Κουμαρτζῆς τὸ ὄνομα ἀνεφάνη εἰς τὸ γκιόλπαζὰρ παρὰ τὴν Νικομήδειαν κατὰ τοῦτου ἐπελ-θόντες μετὰ πολιορκητικῶν τηλεβόλων ἐπολιόρκουν αὐτὸν ἐν Νησίῳ τῆς λίμνης συγκοινωνοῦντι μὲ τὴν ξηρὰν διὰ μιᾶς γεφύρας· καίτοι δὲ ἐπὶ τρεῖς μῆνας ἐπο-λιορκεῖτο αὐστηρῶς καὶ ἐξέλιπον καὶ αἱ τροφαὶ δὲν παρεδίδετο· ποιήσαντες δὲ ἔφοδον διὰ τῆς γεφύρας ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν εὐρόντες τοὺς κατοίκους ἡμι-θαιεῖς ἐκ τῆς πείνης. Καὶ ὁ μὲν Κουμαρτζῆς ὑπεξ-έφυγε δι' ἀκατίου, τρομερὰ δὲ σφαγὴ ἐπηκολού-θησεν ἄνευ διακρίσεως γένους καὶ ἡλικίας.

Τετάρτη ἡ κατὰ τῶν Καπουσίζιδων ἄμυνα.

Οἱ Καπουσίζιδες ὥς οἱ ἀπελάται τῶν Βυζαν-τινῶν περιήρχοντο τὴν μικρὰν Ἀσίαν λεηλατοῦντες τὰς χώρας αὐτάς. Τοιοῦτοι λοιπὸν περὶ τοὺς 300 ἔφιπποι εἰδοποίησαν ὅτι ἐσπέραν τινὰ ἔρχονται εἰς Δεμυρδέσιον.

Ἡ Κυβέρνησις διέταξε τοὺς κατοίκους νὰ μὴ τοὺς δεχθῶσι. Οἱ Δεμυρδεσιῶται ἀφοῦ μὲ ξύλα καὶ ἀμάξας ἔφραξαν τοὺς δρόμους καταλαμβάνοντες ἐπι-

καίρους θέσεις εὐθὺς ἐρχομένους αὐτοὺς μὲ ἀδια-
φορίαν προσέβαλον πανταχόθεν καὶ ἠνάγκασαν αὐ-
τοὺς νὰ φύγωσιν ἐπὶ 12 ὥρας μέχρι Μιχαηλτοίου.
συνυπηρετοῦν δὲ καὶ αἱ γυναῖκες εἰς τὴν ἄμυναν
εἰς φυσίγγια καὶ πληροῦσαι τὰ πυροβόλα.

Εἰς ὅλας δὲ ταύτας τὰς ἐκστρατείας οὐδεὶς ἐφο-
νεύθη εἰμὴ μόνον εἰς Μαρδυρῆς. Οὐδεμίαν δὲ ἀ-
μοιβὴν εἶχον εἰμὴ ἀσυνδοσίαν καθ' ὅλα, ἐπίσης καὶ
φιρμάνια παρέχοντα τὸ δικαίωμα νὰ ὀπλοφορῶσι
καὶ φέρωσιν ἐρυνθρὰς ζώνας καὶ ὑποδήματα καὶ ἦσαν
φύλακες Δερβεντίων· ἦτο ἐπίσης ἐπιτετραμμένον αὐ-
τοῖς νὰ ἔχωσι κώδικας, νὰ τελῶσι λιτανείας μὲ λά-
βαρα καὶ πυροβολισμούς. Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐκ τῶν
πέριξ Χριστιανῶν κατὰ τὰς μεγάλας ἐορτὰς ἤρ-
χοντο εἰς Δεμυρδέσιον διὰ νὰ ἀπολαύσωσιν αὐτὰς
ὅσον τὸ δυνατόν χριστιανικώτερον καὶ ἐθνικώτε-
ρον. Ἐν τούτοις δὲ ὄντες δὲν παρημέλησαν καὶ τὰ
γράμματα, ἀλλ' ἀνέκαθεν εἶχον σχολεῖα κατὰ τὸν
ἀλληλοδιδασκτικὸν τρόπον καὶ παρθεναγωγεῖα, ἅτινα
εἰσέτι διατηροῦσι πολλοὶ δὲ διδάσκαλοι, ἰατροὶ καὶ
ἐπιστήμονες ἔλαβον τὰ σπέρματα τῆς παιδείας ἐν
Δεμυρδεσίῳ. Ὡς μέρος δὲ ἔχον ἐλευθερίαν τινὰ καὶ
οἱ ἐν Προύσῃ ξένοι καὶ οἱ πλουσιώτεροι παρεθέρι-
ζον ἐνταῦθα μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των. Διὰ τοῦτο
καὶ οἱ πρῶτοι ἐν Προύσῃ ἀναφανέντες διαμαρτυ-
ρόμενοι ἀπὸ τοῦ Δεμυρδεσίου ἤρξαντο τοῦ ἔργου
τοῦ προσηλυτισμοῦ, ἀλλὰ τότε δὲν ἐγένοντο δεκτοί.
Μετὰ ταῦτα δὲ (1850) δι' ἰδίους σκοπούς τινες καὶ

τάχα ἔχοντες παράπονα κατὰ τοῦ τότε ἀρχιερέως εἰσήγαγον τὸν προτεσταντισμὸν βαθμηδὸν ἀναγνω-
ρισθέντες ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ὡς χωριστὸν ἔθνος
τῶν διαμαρτυρομένων (προτεστὰν μιλλετῆ).

Πολλὰ δὲ ἐν τῷ μεταξὺ ἔγειναν διαβολαὶ κατὰ
τῶν Ὁρθοδόξων καὶ πολλὰ ζημίαι. Τότε ἐγὼ καὶ
ἄλλοι τινὲς κατήλθομεν εἰς Ἀθήνας ἵνα λάβωμεν
ἐκεῖθεν ὅ,τι χρήσιμον πρὸς ἀμυναν τῆς ἱερᾶς ἡμῶν
θρησκείας καὶ πρόληψιν τῆς διαιρέσεως τοῦ "Ε-
θνους.

Κατόπιν ἡμῶν ἡ Ἀμερικανικὴ ἐταιρεία ἔστειλεν
ἄλλους εἰς Ἀθήνας παρὰ τῷ τότε ἐκεῖ Ἰωνᾷ Κήν.
Ἀλλὰ τούτους βαθμηδὸν ἀπесύραμεν εἰς τὰ πάτρια
ὑποβασιάξαντες αὐτοὺς δι' ἰδίων μέσων καὶ ἄλλων
συνεισφορῶν ἐκ Δεμυρδεσίου καὶ τοῦτο ἐγένετο ἐν
μέγα ἐμπόδιον τῆς προόδου τοῦ προσηλυτισμοῦ.

Ἐν τοιαύταις λοιπὸν περιστάσεσιν ἐπιφορτι-
σθεῖς τὴν διεύθυνσιν τῶν σχολείων τῆς πατρίδος
μου ἤρχισα τὴν διδασκαλίαν (1857) καὶ ἀδεία τοῦ
Ἀρχιερέως Προύσης Κωσταντίου τὴν ἀπ' ἄμβωνος
διδασκαλίαν καὶ τὴν κατὰ τὰς ἐορτὰς ἐξήγησιν τῶν
Γραφῶν. Οἱ διδάσκαλοι τῶν διαμαρτυρομένων ἀμα-
θεῖς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἀρχαιολογίας καὶ πολ-
λάκις ἀντιφάσκοντες εἰς ἑαυτοὺς κατ' ὀλίγον ἔχανον
ἔδαφος καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν προσηλυτισθέντων ἐπα-
νήρχοντο εἰς τὰ πάτρια. Ἀλλὰ τότε μεγάλη μερὶς
τῶν Ὁρθοδόξων δυσαρεστηθέντες κατὰ τοῦ Ἀρχιε-
ρέως ἐζήτησαν ἀπὸ τῆς ἐν Κων)πόλει Ἑταιρίας

των διαμαρτυρομένων τὴν προστασίαν καὶ ἀναγνώ-
ρουν ἐκκλησίας, ἐχούσης ἱερεῖς καὶ διδασκάλους
Ὁρθοδόξους. Τέλος ἦλθεν εἰς Προῦσαν μὲ 2000
λεπας ὁ πρόεδρος τῆς ἐταιρίας πρὸς ἀγορὰν τόπου
καὶ οἰκοδομὴν ἐκκλησίας καὶ σχολῆς διαμαρτυρομέ-
νων. Μαθὼν παρὰ τοῦ διερμηνέως τοῦ προέδρου
τῆς ἐταιρίας τὰ σχέδια αὐτοῦ περιῆλθον ἐκείνην τὴν
ἡμέραν παρακαλῶν τοὺς μὲν, συμβουλεύων τοὺς δέ,
διὰ τὰ μὴ κατεργασθῶσι τὸν Ἐθνικὸν χωρισμὸν καὶ
κατέπεισα αὐτοὺς τὰ ἀποσιῶσι ταύτης τῆς ἀποφά-
σεως. Τὴν ἐπαύριον προσκαλέσας αὐτοὺς ὁ ἀντι-
πρόσωπος διεκοίνωσεν ὅτι θὰ παράσχη αὐτοῖς πάντα,
ἀλλὰ καὶ διδασκάλους καὶ ἱερεῖς διαμαρτυρομένους.

Ἦρχισεν ὅμως ἐν τῇ συνελεύσει ταύτῃ μεγάλη
συζήτησις καὶ φιλονικία τῶν μὲν ἀπαιτούντων ἄλλα,
τῶν δὲ παραδεχομένων ἄλλα. Τότε στενοχωρηθεὶς ὁ
ἀντιπρόσωπος ὅτι αὐτοὶ μὴ ὄντες σύμφωνοι προσε-
κάλεσαν αὐτὸν καὶ λαβὼν τὰ χρήματα ἐπέστρεψεν
εἰς Κων)πολιν. Ἐκ τούτου λοιπὸν καὶ τῆς ἀποσκιρ-
τήσεως τῶν 4 ἐν Ἀθήναις ὑποτιρόφων ἀπηλπί-
σθησαν οἱ διαμαρτυρόμενοι ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ
ἀπηλλάγη ἡ χώρα τοῦ κινδύνου τούτου τοῦ προση-
λυτισμοῦ τέλεον, χάρις εἰς τὴν φυσικὴν πρὸς τὰ
πάτρια ἀφοσίωσιν τῶν Ἑλλήνων. Καὶ ἐν τούτοις
δὲ περισπώμενος, περιοδεύων τὰ περὶ τὴν Προῦ-
σαν καὶ συλλέξας παραδόσεις κ.λ. συνέταξα ἱστορίαν
στατιστικὴν Προύσης, ἣν διὰ τοῦ τότε ἐπιειραμμέ-
νου πρεσβευτοῦ Πέτρου Jean ἀπέστειλα τὸ 1862

εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν. Κατόπιν ἐλθὼν εἰς Κων)πολιν ἐκεῖ τυχαίως πως συμφωνήσας ὡς διδάσκαλος τοῦ ἐν Τραπεζοῦντι Φροντιστηρίου ἔφθασα εἰς Τραπεζοῦντα (1864). Ἐνταῦθα ἀφικο- μένω μοι ἐφάνη ἡ χώρα λίαν περιεργος διὰ τε τὰ ἥθη καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν κατοίκων, καὶ διὰ τὰ ἐν- θεν καὶ κεῖθεν διεσπαρμένα Βυζαντινῆς ἐποχῆς μνη- μεῖα καὶ ἥρχισα σπουδαίως ἐνδιαφερόμενος περὶ αὐτῶν, ὥστε εἰς τὰς ἐορτὰς καὶ παύσεις τῶν μαθη- μάτων καὶ ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ ἔξω ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον περιερχόμενος καὶ ἀπὸ μονῆς εἰς μονὴν πολλάκις ἀποστολικῶς μεταβαίνων συνέλεξα ἀρκετὴν ἱστορικὴν ὕλην ἣν καὶ εἰς διάφορα μαθήματα ἐν τῷ συλλόγῳ Τραπεζοῦντος ἐξιστόρησα. Κατόπιν δὲ συνοδεύων προξένους (ἐπειδὴ μὲ ἐθεώρουν ὡς εἰδι- κὸν) εἰς πλεῖστα μέρη τῆς χώρας συνέλεγον πᾶν ὅ,τι συγγέλει καὶ συνέτεινεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς χώρας. Ὅτε δὲ τὸ 1869 ἐξηγέρθησαν περὶ τὰς 10,000 οἰκογενειῶν διὰ νὰ ἀποικίσωσιν εἰς Ρωσσίαν, ὁ διοι- κητὴς Τραπεζοῦντος διετάχθη ὅπως ἐρευνήσῃ τὰ αἷτια τῆς ἀθρόας ταύτης μεταναστεύσεως, προσλαβὼν δὲ καὶ ἐμὲ εἰς τὴν ἐκδρομὴν ταύτην καὶ ἐπὶ ἓνα μῆνα διερχόμενοι τὰ μέρη αὐτά, ὁπόθεν θὰ ἐξεπατρίζοντο, ὁ μὲν διοικητὴς ἐνευθάρρουνεν αὐτοὺς νὰ διαμείνω- σιν ὑποσχόμενος αὐτοῖς πολλά, ἐγὼ δὲ συμβου- λεύων αὐτοὺς νὰ μὴ ἀφήσωσι τὰ πατρία ἐδάφη καὶ τοὺς τάφους τῶν προγόνων καὶ τὰς ἐκκλησίας κ.λ. καὶ ὅτι ἡ κυβέρνησις εἶναι ἐτοίμη νὰ τοῖς κάμῃ πα-

ραχωρήσεις καὶ προνόμια ἠνάγκαζον τοὺς προε-
σιτάς καὶ ἱερεῖς τῶν χωρίων ἐγγράφως νὰ δίδω-
σιν ὑπόσχεσιν εἰς τὸν διοικητὴν ὅτι θὰ παραμείνω-
σιν ἐκεῖ καὶ δὲν θ' ἀφήσωσι κανένα νὰ φύγῃ· ὁ-
μοίως δὲ καὶ ὁ διοικητὴς ἔλεγεν ὅτι παραχωρεῖ
πάντα τὰ ὑποσχεθέντα ἐγγράφως καὶ δι' ὑπογραφῆς.

Ἐκ τοιούτων λοιπὸν καὶ ἄλλων ἰδιαιτέρων πε-
ριηγήσεων ἀνὰ τὸν Πόντον μετὰ πολλοὺς κινδύνους
καὶ κόπους(2) κατώρθωσα νὰ συλλέξω ἀρκοῦσαν
καὶ χρήσιμον ὕλην ἱστορικὴν, γεωγραφικὴν καὶ
στατιστικὴν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Τραπεζουσίας χώ-
ρας, ἣν καὶ ἐδημοσίευσα ἐν Κων)πόλει τὸ 1870,
ὅτε καὶ ὁ ἐν Κ)πόλει Ἑλλ. Φιλ. Σύλλογος μὲ ἀν-
έγραψε μέλος ἀντεπιστέλλον αὐτοῦ. Μετὰ δὲ ταῦτα
διατελῶν καθηγητὴς ἐν Κερασσοῦντι ἐπεδόθη ἐν εἰς
τὴν ἐτοιμασίαν τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἔπους Ἀκρίτα
τοῦ Διγενοῦς.

Ἄλλ' ἐνῶ ἐσκεπτόμεθα περὶ τῶν ἀπὸ λογοκρι-

2) Μόνος ὁ κ Κ. Παπαμιχαλόπουλος ὀλίγας
ἡμέρας διατρίψας ἐν Τραπεζοῦντι καὶ ὀλίγας ὥρας
ἐν Κερασσοῦντι καὶ Ἀμισῶ ἀπόνως καὶ ἄνευ κιν-
δύνων ἐγένετο περιηγητὴς Πόντου· καὶ λαβὼν ὡς
βάσιν καὶ ἀφετηρίαν τὴν ἐμὴν στατιστικὴν καὶ
ἱστορίαν ὡς ἄπονον λείαν, ποῦ μὲν παραφράδας
ποῦ δὲ ἐπικρίνας ἀτυχῶς ἐφάνη πρωτότυπος διὰ
ξένης ὕλης περιηγητὴς συγγραφεύς, ὡς ὁ παρὰ τῷ
Αἰδώπῳ κολιός.

σίας δυσσχερειῶν οἱ ἐν Παρισίοις τότε Κ. Σάθας καὶ Ε. Δεγρὰν μὲ παρεκάλεσαν νὰ τοῖς ἀποστείλω τὸ χειρόγραφον ὅπερ καὶ ἀπέστειλα αὐτοῖς μετὰ τινων σημειώσεων, οὗτοι δὲ ἐξέδωκαν αὐτὸ ἐν Παρισίοις. Πολλὰς δὲ καὶ ἄλλας ἐκθέσεις ἐντεῦθεν καὶ ἐκ Τραπεζοῦντος κατ' ἔτος ἀπέστελλον εἰς συλλόγους καὶ εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, ὅτε καὶ συμπληρώσας ἐπὶ τὸ βέλτιον τὴν ἱστορίαν τῆς Τραπεζοῦντος ἀπέστειλα εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει διαγώνισμα τοῦ κ. Κ. Συμβουλίδου, ὅπου καὶ μένει. Τέλος δὲ φοβηθεὶς ἐκ τῆς τότε ὀσημέραι αὐξανομένης ἐν Τραπεζοῦντι ἀκαταστασίας ἀνεχώρησα εἰς Κων)πολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Προῦσαν, ἔνθα καὶ ἔγραψα γενικὴν στατιστικὴν τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, ἧς καὶ ἀπέστειλα ἀντίγραφα εἰς τὸν πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων σύλλογον καὶ εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν. Ἐλθὼν δὲ εἰς Κων)πολιν ἐδίδαξα τρία ἔτη ἐνταῦθα, ὅτε ἐγενόμην καὶ εἷς τῶν ἰδρυτῶν τοῦ μεσαιωνικοῦ συλλόγου καὶ ἐπὶ δύο ἔτη πρόεδρος αὐτοῦ. Κατόπιν ἀπεστάλην ὑπὸ τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου εἰς Ραιδεστὸν σχολάρχης, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Φιλιππούπολιν ὡς ἐπιμελητὴς τῶν ἐκεῖ Ζαριφείων σχολείων, ἔνθα συγγράψας στατιστικὴν τῆς Φιλιππουπόλεως ἀπέστειλα εἰς τοὺς συλλόγους Κων)πόλεως καὶ Ἀθηνῶν. Μετὰ ταῦτα δὲ διορισθεὶς σχολάρχης ἐν Βιζύῃ περιέγραψα τὴν μεσαιάν Θράκην μέχρι Ραιδεστοῦ καὶ Σιράντσης, ἣν καὶ ἀπέστειλα εἰς τοὺς ἰδίους συλλόγους. Εἶτα δὲ

ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἡτοίμασα τὰ περὶ τὸν Ἀκριτικὸν κύκλον διὰ τὰ παρουσιασθῶ εἰς τὴν 25 ετηρίδα τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλ. Συλλόγου Κ)πόλεως(3).

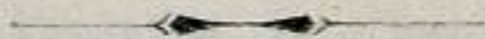
Ματαιωθείσης δὲ τῆς ἐορτῆς ἐξέδωκα αὐτὸν τὸ 1888 ὅσον ἦτο δυνατόν ἐν Κων)πόλει. Κατόπιν δὲ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς στατιστικῆς ὅλης τῆς Θράκης ἤρχισα τὴν περιήγησιν τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Κων)πόλεως μερῶν.

Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἔργον κατέστη ἐπικίνδυνον, ἔνεκα τῶν περιστάσεων, παρητήθην αὐτοῦ. Καὶ ἄλλας μὲν ἐκθέσεις ἐμπορικὰς καὶ πολιτικὰς διὰ ξένους, οἷτινες κατὰ καιρὸν μὲ ἐπεσκέπτοντο, συνέταξα. Ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ δι' ἐμὲ καὶ διὰ τοὺς ἡμετέρους τοὺς καταγνομένους εἰς τὰ τοιαῦτα δὲν ὑπῆρξεν ἀποχωρῶσα ἐλευθερία νὰ δημοσιεύσωμεν ταῦτα πρὸς μεγάλην

(3) Φαίνεται ὅτι ὁ κ. Ν. Γ. Πολίτης Πρύτανης τοῦ Ἑθν. Πανεπιστημίου δὲν ἀνέγνωσεν οὔτε τὴν ἱστορίαν Τραπεζοῦντος, ἐν ἣ πρώτος ἐγὼ καὶ τὸ χειρόγραφον τοῦ ἔπους Ἀκρίτα τοῦ Διγενοῦς ἀνεκάλυψα καὶ ἐκοινολόγησα εἰς τὸν φιλολογικὸν κόσμον τοῦτο ποικιλοτρόπως σχολιάσας, οὔτε τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἔπους τοῦ Διγενοῦς Ἀκρίτα διὰ τοῦτο οὐδεμίαν μνησίαν ἐποιήσατο περὶ ἐμοῦ ἐν τῇ περὶ τοῦ ἔπους τοῦ Διγενοῦς Ἀκρίτα ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διαλέξει αὐτοῦ, ὅχι βεβαίως πρὸς περιφρόνησιν ἡμῶν τῶν ἐν Ἀνατολῇ ποικίλοις κινδύνοις ἐργαζομένων.

ἐθνικὴν καὶ φιλολογικὴν ζημίαν· ἴσως ὅμως τὰ ἀνωτέρω ὑπ' ἐμοῦ ἐκπονηθέντα χρησιμεύσωσι δι' ἄλλους εὐτυχεσιτέρους εἰς καιροὺς εὐνοϊκοὺς.

Νῦν παρατίθεμαι τὸ ἐξῆς λιτόν μου ἔργον τὸ ἀφορῶν τὸν Θεόδωρον Γαβρᾶν, τὸν Ἀνδρόνικον καὶ τὸν Ἀχμέτ Μελὶκ Τάνισμαν πρὸς μικράν τινα συμβολὴν καὶ συμπλήρωσιν τῆς πατρῴας ἱστορίας, τὸ καὶ ἀφορῶν μάλιστα τὴν ἱστορίαν Τραπεζοῦντος, ἥδη κατ' αὐτὰς συμπληρούσης σχεδὸν τὴν (2650) δισχιλιοσιτὴν ἑξακοσιοσιτὴν πεντηκοσιτὴν ἐπετηρίδα ἀπὸ τῆς κτίσεως ἄνευ διακοπῆς, γενομένης τὸ 757 π. Χ.

A

Ὑπερμεσοῦντιος τοῦ δωδεκάτου μ. Χ. αἰῶνος ἐπὶ αὐτοκράτορος Μανουῆλ τοῦ Κομνηνοῦ ἀναφέρονται πολλοὶ καὶ ἄλλοι κατὰ τὸν Πόντον ἔν τε τοῖς ἱστορικοῖς καὶ ταῖς παραδόσεσι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀλλ' ἰδίως τρεῖς ἄνδρες οἱ πρωταγωνιστοῦντες : Ἀνδρόνικος ὁ Κομνηνός, Θεόδωρος ὁ Γαβρᾶς καὶ ὁ Ἀμιρᾶς Ἀχμέτ ΜελικΤάνισμαν. Ἐν ταῖς κατὰ τὸν Πόντον περιηγήσεσί μου εὗρον ἐν Νεοκαισαρείᾳ χειρόγραφον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης περσο-τουρκιστὶ γεγραμμένον, ἐν ᾧ κατὰ πλάτος ἐξιστορεῖται ἡ συνάντησις τῶν τριῶν τούτων.

Τὸ χειρόγραφον τοῦτο μεταφρασθὲν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τῶν ἐξ Οἰνότης κ. κ. Γεωργίου Μεῖμαρίδου καὶ Ἰωάννου Λαζαρίδου καὶ τοῦ ἐν Νεοκαισαρείᾳ ἐπιζῶντος Ἀριστοτέλους ΔαμIANOῦ, ἀπεστάλη εἰς ἐμέ. Πολλάκις ἠθέλησα γὰρ

δημοσιεύσω αὐτό, ἀλλ' ἐστάθη μοι ἀδύνατον, ἔνεκα τῶν περιστάσεων.

Καὶ τὸ μὲν χειρόγραφον εἶναι πολυσέλιδον καὶ ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ σύγχρονος τῶν ἡρώων τούτων. Τούτου ποιήσομεν περίληψιν καθόσον ἐνδιαφέρει τὴν ἱστορίαν.

Ἀλλὰ πρὸ ταύτης προτάξωμέν τινα τῶν προγενεστέρων πράξεων ἐκάστου αὐτῶν, μέχρις οὗ φθάσωμεν εἰς τὴν κατὰ τὸν συγγραφέα συνάντησιν αὐτῶν γενομένην μεταξὺ τοῦ 1165 - 1170, ἐπειδὴ δύσκολον εἶναι νὰ ὁρίσωμεν ἀκριβῆ ἐποχὴν αὐτῆς.

Καὶ ὁ μὲν Ἀνδρόνικος υἱὸς μὲν ἦν Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ, υἱοῦ Ἰωάννου ἢ Καλογιάννη τοῦ Κομνηνοῦ, ἐξάδελφος δὲ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ. Φύσει δὲ ὢν πεπροικισμένος διὰ σωματικῶν καὶ πνευματικῶν προτερημάτων διέλαμπεν ἔτι καὶ κάλλει καὶ μεγέθει τοῦ σώματος, εὐτολμία τε καὶ γενναιότητι ψυχῆς ὑπὲρ πάντας τοὺς συγχρόνους του, εὐγενεία δὲ καὶ πλούτῳ ὥς οὐδεὶς ἄλλος τῶν θνητῶν.

Ἐκ νεαρᾶς αὐτοῦ ἡλικίας ἐκπαιδευθεὶς πάσῃ παιδείᾳ καὶ στρατιωτικῇ καὶ πολιτικῇ δικαίως ἐθεωρεῖτο ὑπὸ πάντων ὥς ἡμίθεός τις, ὥς εὐελπίς τις μέλλων αὐτοκράτορ, ὑπέρτερος δὲ πάντων τῶν καὶ ἐκείνην τὴν ἡρωϊκὴν ἐποχὴν τοῦ μεσαίωνος Καλὶφ' Αρσλὰν Σεραδὶν καὶ τῶν ἄλλων σταυροφόρων ἱπποτῶν καὶ τῶν τότε μεγάλων Ἑλλήνων στρατηγῶν. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα τὰ χαρίσματα τὰ τε πνευματικὰ καὶ σωματικὰ κακῶς παιδαγωγηθέντα ὥς καὶ αἱ

καὶ συνανασιτροφαι καὶ αἱ πρὸς τὰς ἀτάκτους ἡδο-
νὰς ἐπιθυμίαι ἡμαύρωσαν καὶ πρόξενά ἐγένοντο τῆς
κτασιτροφῆς αὐτοῦ τε, τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τοῦ
Ιένους.

Νεώτατος ἤδη ὁ Ἀνδρόνικος συνεσιτράτευσεν εἰς
πολλὰς ἐκστρατείας ἀκολουθῶν τὸν θεῖον αὐτοῦ
ᾠάννην τὸν αὐτοκράτορα, ὁμοίως καὶ τὸν μετὰ
τοῦτον Μανουῆλ καὶ ἀπανταχοῦ ἐπεδείκνυνεν ἀνδρείαν
καὶ στρατιωτικὴν φρόνησιν. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς
Κων)πολιν περιεπλάκη εἰς τοὺς ἔρωτας τῆς συγγε-
νοῦς αὐτοῦ Εὐδοκίας, διὰ τὸ ὅποιον δυσαρεστηθεὶς
ὁ αὐτοκράτωρ Μανουῆλ διὰ τὰ τὸν ἀπομακρύνῃ
ἀπ' αὐτῆς ἀπέστειλεν αὐτὸν κατὰ τῶν ἐν Κιλικίᾳ
ἐπαναστάντων Ἀρμενίων. Ἀλλ' ἡ Εὐδοκία ὑπεκφυ-
γοῦσα ἐκ Κων)πόλεως ἠκολούθησε τὸν Ἀνδρόνικον.
Ὁ Ἀνδρόνικος ὅμως ἐπιδοθεὶς εἰς τοὺς ἔρωτας
αὐτῆς καὶ τὰς ἄλλας διαχύσεις καίτοι γενναίως ἀγω-
νισθεὶς, ὅμως ἀπέτυχε τῆς ἀποστολῆς· διὰ ταῦτα ὁ
αὐτοκράτωρ Μανουῆλ δυσαρεστηθεὶς κατ' αὐτοῦ
ἔγραψεν ἐκεῖ πρὸς τοὺς κατὰ τόπον διοικητὰς καὶ
συμμάχους αὐτοῦ ἵνα συλλαβόντες αὐτὸν ἀποπέμ-
ψωσιν εἰς Κ)πολιν. Μαθὼν δὲ ταῦτα ὁ Ἀνδρόνικος
ἐδραπέτευσε πρὸς τοὺς ἐν Ἱερουσαλὴμ σταυροφό-
ρους, ἔνθα γενόμενος δεκτὸς ἐφησύχαζεν. Ἀλλὰ καὶ
ἐκεῖ περιέπεσεν εἰς τοὺς ἔρωτας τῆς Φιλίππης, μετὰ
δὲ τοῦτο ἀφείς αὐτὴν ἦλθεν εἰς Βηρυτιόν. Ἐνταῦθα
δαιτωμένου ἦλθεν εἰς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ ὡς συγγε-
νοῦς ἡ ἐξαδέλφη αὐτοῦ Θεοδώρα, χήρα τοῦ βασιλέως

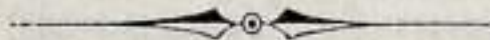

τῆς Ἱερουσαλήμ φημιζομένη ἐπὶ σπανίᾳ ὥραιότητι. Ἐκ Βηρυτιοῦ δὲ καταφεύγει ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν Θεοδώραν πρὸς τοὺς ἐν Δαμασκῷ Σαρακηνοὺς καὶ ἐκεῖθεν συστάσει αὐτῶν περιερχόμενοι τὴν Βαβυλωνίαν καὶ Μεσοποταμίαν μέχρι τῆς Γεωργίας κατήντησαν εἰς τὸν Πόντον παρὰ τῷ δυνάστη τότε τῆς Σεβαστείας Σελδούχῳ καὶ ἐκεῖ πρὸς τὰ ὅρια τῆς Χαλδίας ὠχυρωμένος ἐκακοποίει τὴν χώραν τοῦ θέματος τῆς Χαλδίας καὶ Κολωνίας. Ἄλλ' ὁ τότε δούξ τοῦ θέματος τούτου Μιχαὴλ Γαβρᾶς κατορθώσας τὴν σύλληψιν τῆς Θεοδώρας ἀπέστειλεν αὐτὴν εἰς Ἱερουσαλήμ.

Ὁ δὲ Θεόδωρος Γαβρᾶς κατήγετο ἀπὸ λαμπρᾶς καὶ ἱστορικῆς οἰκογενείας Τραπεζοῦντιος καὶ εἶχε πολλοὺς σημαίνοντας συγγενεῖς ἐν τῷ Πόντῳ· διορισθεὶς δὲ τότε δούξ τοῦ θέματος Τραπεζοῦντιος ἐπεδείξατο μεγάλην στρατιωτικὴν σύνεσιν καὶ ἰκανότητα, ὥστε νὰ ἀπωθήσῃ τοὺς κατὰ τοῦ θέματος τούτου ἐπερχομένους ἐχθροὺς καὶ νὰ προξενήσῃ αὐτοῖς μεγάλας ἀπωλείας· διὸ καὶ ἐπέσυρε τὸν φθόρον τῶν ἐν Βυζαντίῳ καὶ τὴν ὑποψίαν τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ.

Ἐπὶ Ἰωάννου δὲ τοῦ Κομνηνοῦ ἀρχηγὸς τῶν κατὰ τὴν Μεσοποταμίαν Σελδούχων ἀναφέρεται Τάτισμαν κατὰ τὸν Τίνναμον (Τάνισμα), κατὰ δὲ τὸν Νικήταν Ταιισμάιος, ὅστις κυριεύσας τὴν Κασταμονήν, εἶτα δὲ ἐκδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ Καλογιάννη, ἐτελεύτησε. Ἡ ἐπὶ κλησις δὲ αὕτη, Τάνισμαν, ἦτο

μᾶλλον οἰκογενειακὴ τῶν Σουλτάνων ἢ Ἐμίριδων τῆς Μεσοποταμίας· διότι ἐν τῇ κατωτέρῳ ἱστορίᾳ τοῦ Τάνισμαν μνημονεύεται διὰ τοῦ ὀνόματος Ἀχμέτ Τάνισμαν, ἴσως υἱὸς τοῦ ἐπὶ Καλογιάννη Τάνισμαν.

B

Συνοπτικὴ περίληψις τῆς ἀπὸ τοῦ περσικοῦ ἱστορίας τοῦ Ἐμίρη Ἀχμέτ Τάνισμαν.

Κατὰ τὸ ἔτος 485 ἀπὸ Μωάμεθ, ἧτοι 1145 μ. Χ. ὁ Ἀχμέτ Μελίκ Τάνισμαν τοῦ Ἐμίρου τῆς ἐν Μεσοποταμίᾳ Οὔφρας προσκαλεσάμενος τοὺς ὁμήλικάς του ὀπλαρχηγοὺς εἰς στρατιωτικὸν συμβούλιον προέτεινεν αὐτοῖς ἵνα ἐπιχειρήσωσιν ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ κράτους τῶν Ρωμαίων (ρούμ).

Καίτοι δὲ οὗτοι ἀπεφάσισαν τὴν ἐκστρατείαν, ὅμως οἱ γεροντότεροι δὲν συνηνδόκουν εἰς τοῦτο· προέτειναν δὲ εἰς αὐτοὺς νὰ συμβουλευθῶσι τὸν ἐν Βαγδάτ Καλίφην Ἀρσλάν (1160—1175).

Τότε ὅλοι ὁμοῦ ἀνεχώρησαν ἔφιπποι πρὸς αὐ-
τὸν καὶ φθάσαντες εἰς Βαγδάτ ἐκοινοποίησαν αὐτῷ
τὴν ἱερὰν των πρόθεσιν. Ἄλλ' ὁ Καλίφης ὑπεδέχθη
μὲν αὐτοὺς φιλοφρόνως καὶ ἐπήνεσε τὸν ἱερὸν αὐ-
τῶν σκοπὸν, ἀπέτρεψεν ὁμως αὐτοὺς λέγων ὅτι τῶρα
εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκδιώξωμεν τοὺς «ἀπίστους» ἀπὸ τῶν
μερῶν, ἃ κατέχουσιν ἐν Ἱερουσαλήμ καὶ ἀλλαχοῦ (ἐν-
νοεῖ τοὺς σταυροφόρους) καὶ ἔπειτα νὰ ἐπιχειρήσωμεν
τὴν κατὰ τῶν Ρωμαίων ἐκστρατείαν. Μετὰ λύπης δὲ
ἀκούσαντες τὴν τοιαύτην ἀπροσδόκητον ἀπάντησιν
περίλυποι ἐπέστρεψαν εἰς τὴν χώραν των.

Ἄλλ' ὁ Ἀχμέτ Μελίκ μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν
μετὰ τινα ἔτη ἤδη ἀνεξάρτητος ὢν καὶ ἐπιθυμῶν
δόξαν κατακτητοῦ παρακούσας τὴν ἐντολὴν τοῦ
Καλίφου ἤρξατο τῆς πρὸς τὴν ἐκστρατείαν ἐτοιμα-
σίας συλλέγων στρατιώτας καὶ προμηθευόμενος τὰ
πρὸς τὴν ἐκστρατείαν. Ἦδη δὲ καλῶς προπαρα-
σκευασθεὶς μετὰ προηγουμένας πολλὰς εὐχὰς καὶ
δεήσεις διαβὰς διὰ τῆς Μελιτινῆς τὸν Ἀντίταυρον ἤλ-
θε πρὸς τὴν Σεβάστειαν. Ἐκεῖ δὲ πλησίον αὐτῆς ἐσχη-
μάτισαν ἐμπορικὴν συνοδείαν ἐξ ἀνδρῶν, οἵτινες
ἔχοντες ὅπλα κεκρυμμένα ἐντὸς τῶν ἐνδυμάτων
νύκτωρ εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν χωρὶς νὰ δώσουν
καμμίαν ὑποψίαν εἰς τοὺς φύλακας αὐτῆς.

Οὗτοι τὸ μεσονύκτιον φονεύσαντες τοὺς φύλακας
καὶ ἀνοίξαντες τὰς πύλας εἰσήγαγον τὸν Μελίκ καὶ
τὸν στρατὸν εἰς τὴν πόλιν. Τότε δὲ βάλλοντες πῦρ
εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς πόλεως ἤρξαντο τῆς σφα-

γῆς καὶ τῆς λεηλασίας καὶ οὕτως ἐγένοντο κύριοι τῆς πόλεως ἤδη κατεστραμμένης(1). Ἀναπαυθέντες δὲ ἐνταῦθα ἐπ' ὀλίγον ἤρξαντο τῆς πρὸς τὰ Κόμανα καὶ Εὐδοκιάδα πορείας.

Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς ὁδοιπορίας συνηντήθησαν ὑπὸ ἐνὸς ἀποσπάσματος Ρωμαίων ὀριοφυλάκων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Ἀνδρόνικος. Τότε προέειπεν ὁ Ἀχμέτ Τάνισμαν ἵνα διακρίνωσι τὴν μάχην διὰ μονομαχίας τῶν ἀρχηγῶν ἑκατέρου τῶν διαμαχομένων, πεποιθὼς εἰς τὴν φημιζομένην αὐτοῦ ἀνδρείαν καὶ γενναιότητα.

Καὶ ἀπὸ τοῦ μέρους μὲν τοῦ Τάνισμαν ἐξελέγη αὐτὸς ὁ Ἀχμέτ, ἀπὸ δὲ τῶν Ρωμαίων ὁ Ἀνδρόνικος ὁ Κομνηνός, ἀνεψιὸς τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ρωμαίων Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ. Τότε λοιπὸν καὶ οἱ δύο ἐξοπλισθέντες ἐξῆλθον εἰς τὸ μέσον· μονομαχοῦντων δὲ αὐτῶν ἑκάτερον τῶν στρατευμάτων ἠΰχετο τὴν νίκην ὑπὲρ τοῦ ἰδίου του στρατηγοῦ καὶ ἄκρα σιγῇ ἀνέμενον τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μονομαχίας. Ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ἀντηγωνίζοντο ἀμφότεροι ἰσόπαλοι, ἀλλὰ τέλος καταβληθεὶς καὶ ἀπαυδήτας ὁ Μελίκ ἔρριψε τὸ ξίφος αὐτοῦ καὶ ἐναγκαλισθεὶς τὸν

1) Φαίνεται ὁ δυνάστης τῆς Σεβαστείας Σελδοῦχος ἦτο προστατευόμενος ἢ σύμμαχος τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ.

Ἀνδρόνικον ἡσπασθῆ αὐτὸν ἀναφωνῶν «ὄντως εἶσαι γίγας καὶ ἀκαταγώνιστος, Ἀνδρόνικε.»

Συνεφώνησαν δὲ ἕκτοτε, νὰ μὴ χωρισθῶσι καὶ νὰ ἦναι διὰ παντὸς φίλοι ἀχώριστοι καὶ σύμφωνοι Σκοπὸς τοῦ Ἀνδρονίκου συμμαχοῦντος μετ' αὐτοῦ ἦτο νὰ ἐκδικηθῇ τὸν θεῖόν του Μανουὴλ καὶ νὰ τὸν ἐξαναγκάσῃ νὰ τὸν μετακαλέσῃ εἰς Κ)πολιν καὶ δεύ-
τερον νὰ ἀρπάσῃ τὴν ὠραίαν Εὐφημίαν, κόρην Ἰσαακίου τοῦ δουκὸς Ἀμασείας, ἣν περιπλανώμε-
νος ἀνὰ τὴν χώραν ἰδὼν ἐμπαθῶς ἠγάπησε· δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ νυμφευθῇ αὐτὴν ἴσως τοῦ πατρὸς μὴ ἐπιτρέποντος τὴν εὐλογίαν τοῦ γάμου.

Οὕτω δὲ συμφωνήσαντες ἐπροχώρουν πρὸς τὰ Κόμανα, πόλιν ἐπὶ τὰ δεξιὰ τοῦ Ἰουδος ποταμοῦ κειμένην(2).

2) Ἐντεῦθεν ἄρχεται ὁ κυρίως Πόντος· ὁ δὲ Ἴουρς ἐν μέσῳ πεδιάδος πότε πλατυνομένης πότε δὲ καὶ στενοῦμένης διήκει μέχρι τῆς Ἀμασείας, καὶ περιβρέχει τὴν εὐφορωτέραν καὶ σημαντικω-
τέραν χώραν τοῦ Πόντου· καὶ τὰ Κόμανα νῦν Κό-
μνα χωρίον μικρόν (ἐξ οὗ οἱ Κομνηνοὶ) κεῖνται ἐπὶ εὐφόρου πεδιάδος ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ καὶ λοφώ-
δους χώρου. Ἐκεῖ πλησίον ἡ ὁδὸς ἡ ἀγούσα εἰς Νεοκαισάρειαν.

Ἐκεῖ παρὰ τὰ Κόμανα ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ κεῖται καὶ ὁ βράχος, ὃν δι' εὐχῆς ἐξετόπισεν ὁ Γρηγόριος ὁ Νεοκαισαρείας ὁ θαυματουργός· ὀλί-
γον δὲ μακρὰν καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ εἶναι καὶ ἡ

Ταύτης δούξ ὑπῆρξεν ὁ Λέων. Καίτοι δὲ τούτου ἀντιτάξαντος ἀνδρικὴν ἄμυναν μετὰ σφοδρὰς καὶ

μονὴ τοῦ Ἀγ. Βασιλείου, ἔνθα ὁ Ἀγ. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀπὸ τῆς δίωρον ἀπεχούσης Κουκουδοῦ (ὅπου ἦν ἐξωρισμένος) φερόμενος εἰς Πιτιοῦντα (Πιτσοῦντα) πρὸς ἀπωτέραν ἐξορίαν ἀσθενήσας πρὸ 1600 ἐτῶν ἀπέθανεν. Ὁ δὲ τάφος αὐτοῦ δείκνυται διὰ σωροῦ πετρῶν. Ἐνταῦθα κατὰ τὴν 13ην Νοεμβρίου τελεῖται πανήγυρις ὑπὸ πάντων τῶν περιοίκων ἐθνῶν.

Ὁ νῦν μητροπολίτης Νεοκαισαρείας κ. Ἀμβρόσιος ᾠκοδομήσατο ἐκκλησίαν, ὅπου καὶ ἐλειτούργησεν· ἐν δὲ τῇ Κουκουδῷ συνέστησεν ἱερατικὴν σχολὴν πάνυ μὲν ἀκμαίαν κατὰ ταύτην τὴν χώραν ἀλλὰ χρήζουσαν τῆς ἔξωθεν ὑποστηρίξεως. Ἀντικρὺ δὲ αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὁχθῆς εὐρίσκεται ἡ Εὐδοκιάς (Τοκάτ). Ὑπεράνω τοῦ τάφου τοῦ Ἀγίου ἐπὶ τρίωρον εὐρίσκεται τὸ χωρίον Βίζερα, ἔνθα ὑπῆρχε Μονὴ Ἑλληνικὴ, ἀλλὰ ἀποσπασθεῖσα δι' αἰσχροῶν μέσων ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων πρὸ 80 ἐτῶν. Ἐν τῷ πλησίον αὐτῆς παρεκκλησίῳ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀγ. Γεωργίου εὐρίσκεται καὶ ἡ λάρναξ ἐν ᾗ ἐτέθη τὸ σεπτὸν λείψανον τοῦ Ἀγίου ἐκ Φρυγίου λίθου φαιοῦ, ἔχουσα μῆκος 8 σπιθαμῶν καὶ 2 1/2 ὕψος καὶ 2 σπιθαμῶν πλάτος ἐξ οὗ δύναται τις εἰκάσαι ὅτι ὁ Ἅγιος ἦτο μικρόσωμος καὶ λεπτός. Ἐπὶ τοῦ καλύμματος οὐδὲν παρετήρησα σημεῖον ἢ γράμμα εἰμὴ μόνον μικρὸν ὀστρακινόν

ἀπελπιστικὰς ἐφόδους ἐκυρίευσαν τὰ Κόμανα καὶ τοῦτο ἐπεσφράγισε τὴν νίκην ὑπὲρ τῶν «πιστῶν», θεία δυνάμει, ἰδίως τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ (πιθανῶς προδοσία τις ἐκ τῶν ἔσω τῆς πόλεως). Εἶχον δὲ διαταγὴν ὁπόθεν καὶ ἂν διέβαινον νικηφόροι νὰ εξαφανίζωσι τὸν πληθυσμὸν τῶν Ρωμαίων, διὰ τὰ μὴ ἔχωσιν ὁποῦν τῶν τὴν ὑποψίαν ἐπιθέσεων.

Ἐντεῦθεν ἀπάραντες πρὸς Δυσμάς ἦλθον καὶ εἰσπρατοπέδευσαν πρὸ τῆς Εὐδοκιάδος, ἣν μετὰ ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν τοῦ Δουκὸς αὐτῆς Μιχαήλ κατέλαβον. Ἐδῶ δὲ καὶ πανταχοῦ οἱ Ρωμαῖοι ἐπεδείκνυνον ἀνδρείαν καὶ πολεμικὴν ἱκανότητα. Ἐντεῦθεν πρὸς Β. ἐρχόμενοι ἀφίκοντο πρὸ τῆς Νεοκαισαρείας· αὕτη δὲ ἡ πόλις πλουσία μὲν καὶ εὐδαίμων ἦν ὠχυρωμένη τείχεσι καὶ πύργοις ἰσχυροῖς· δοῦξ δὲ καὶ φρούραρχος αὐτῆς ἦτον ὁ Θεόδωρος Γαβρᾶς, ὁ Τραπεζούνιος. Ἀπελπισία κατέλαβε τὸν τε Ἀνδρόνικον καὶ Μελίκ βλέποντας τὸ ὄχυρόν τῆς πόλεως, ἐπειδὴ ἐκτὸς τῶν μηχανημάτων, ἅτινα μετεχειρίζοντο οἱ ἄπιστοι, ἐξειτόξενον κατ' αὐτῶν ζέοντα ὕδατα (τὸ ὕγρὸν ἢ ἐλληνικὸν πῦρ), προξενούντα κατασιροφὴν εἰς τὸ στρατόπεδον. Τέλος ὅμως μετὰ πολλὴν καὶ κρατερὰν ἀντίστασιν τῆς πόλεως ἐγένοντο κύριοι αὐτῆς βοηθεία τοῦ Ἀρχαγγέλου Γαβριήλ. Εὗρον δὲ λάφυρα πολλὰ, ἅπερ διένειμαν εἰς τοὺς «πιστοὺς» καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις πολλοὺς αἰχμαλώτους, ἐν οἷς καὶ τὸν Θεόδωρον Γαβρᾶν, ὃν μὴ θέλοντα νὰ δεχθῇ τὴν ἀληθινὴν πίσιν ἀπεκεφάλισαν. Ἐνταῦθα

ἐφησυχάσαντες, τακτοποιοῦντες τὰ κατακτηθέντα
μέρη διῆλθον τὸν χειμῶνα παρασκευαζόμενοι διὰ
τὰ περαιτέρω. Ἐν τούτοις δὲ ἀσχολούμενοι δὲν ἔλη-
ομόνησαν καὶ τὴν εὐθυμίαν ὅθεν κινοῦσιν ὃ τε Ἀν-
δρόνικος καὶ ὁ Μελίκ καὶ ἀγνώριστοι ἔφθασαν μέχρι
τῆς Ἀμασείας καὶ ἐκεῖ κατέλυσαν εἰς τὴν μονὴν
τοῦ Ἀγ. Θεοδώρου τοῦ Τήρωνος συνεννοούμενοι
ἐκεῖθεν μετὰ τῆς Εὐφημίας. Νύκτωρ δὲ εἰσῆλθον
εἰς τὴν Ἀμάσειαν καὶ διεπραγματεύοντο τὰ τῆς φυ-
γῆς των. Ἀλλ' καὶ ἐννοηθέντες, συλληφθέντες ἐφυλα-
κίσθησαν, μέγας δὲ ὑπῆρξεν ὁ φόβος των· ἀλλ'
αἱ ἐνέργειαι τῆς Εὐφημίας καὶ τῶν ἐκεῖ φίλων
τοῦ Ἀνδρονίκου ἀπήλλαξαν αὐτοὺς τοῦ μεγάλου
τούτου κινδύνου, φυγαδευθέντας νύκτωρ ἀπὸ τῆς
Ἀμασείας καὶ οὕτω κατώρθωσαν μετὰ πολλοὺς
κόπους καὶ κινδύνους νὰ φθάσωσιν εἰς Νεοκαισά-
ρειαν.

Οὕτω λοιπὸν ἀιμασθέντες καὶ κινδυνεύσαντες
ἔτι πλέον διειοοῦντο εὐθύς μετὰ τὴν ἀνοιξιν νὰ ἐκ-
στρατεύσωσιν ἐπὶ τὴν Ἀμάσειαν ἵνα ἐκδικήσωσιν,
ὣν ὑπέστησαν ὕβριν φυλακισθέντες καὶ κινδυνεύ-
σαντες τὰ ἔσχατα. Τότε δὲ ἵνα παραινῶσι τὰς κα-
τακτήσεις αὐτῶν κατ' ὁδὸν κυριεύσαντες τὴν Τρο-
χάλην ἐπλησίασαν εἰς Ζῆλα, ὧν δούξ ὑπῆρχεν ὁ
Νήφων· καίτοι δὲ καὶ οὗτος ἐπέδειξεν ἰσχυρὰν ἀντί-
στασιν, ὅμως ἡλώθη, «θεία συνάρσει», ὑπ' αὐτῶν
ἡ πόλις.

Ἐκεῖθεν δὲ κατ' εὐθείαν ἤρχοντο πρὸς τὴν

Ἀμάσειαν καὶ ἐκεῖ μετὰ τινας ἀψιμαχίας ἐσκήνωσαν περὶ αὐτήν· καίτοι δὲ ὁ δοῦξ ταύτης Ἰσαάκιος ἔλαβε πάντα τὰ τῆς ἀμύνης μέτρα καὶ τὴν ἤδη ὀχυρὰν θέσιν τῆς πόλεως ἔτι δυσπρόρθητον κατέστησεν, ὅμως ἑάλω ἡ πόλις μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ ἀγώνων, συνδρομῇ καὶ τῆς Εὐφημίας καὶ τῶν ἄλλων φίλων των.

Ὁ Ἰσαάκιος στενοχωρηθεὶς κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν· ἀλλὰ πάλιν τέλος στενοχωρηθεὶς παρεδόθη εἰς τοὺς κατακτητάς, Συμβουλίου γενομένου, παρούσης καὶ τῆς Εὐφημίας θυγατρὸς τοῦ Ἰσαακίου, κατεδικάσθη ὁ Ἰσαάκιος εἰς τὸν διὰ ξίφους θάνατον.

Ἐνῷ δὲ ὅ τε Ἀνδρόνικος καὶ ὁ Μελῖκ ἐφαίνοντο διστάζοντες νὰ ἐκτελέσωσι τὴν ἀπόφασιν, ἡ θυγάτηρ τοῦ Εὐφημίας λαβοῦσα τὸ ξίφος ἐπιδεικτικῶς ἀπέτεμε τὴν κεφαλὴν τοῦ πατρὸς αὐτῆς Ἰσαακίου.

Ταῦτα διαπραξάμενοι ἐπέστρεψαν κατὰ τὸ φθινόπωρον εἰς Νεοκαισάρειαν καὶ ἐκεῖθεν διανοοῦντο νὰ πορθήσωσι τὸ ἐπόμενον θέρος καὶ τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν μέχρι Τραπεζοῦντος χώραν. Ἐν τούτῳ ὅμως καὶ οἱ «ἄπιστοι» ἡτοιμάζοντο πανταχόθεν ἵνα ἀπαντήσωσιν αὐτοὺς ἐπανακτιῶντες τὰ μέχρι τοῦδε ὑπὸ τοῦ Ἀχμεὶ Μελῖκ ἁλωθέντα μέρη. Εἰς τοῦτο δὲ στρατοὶ ἐσχηματίζοντο ἐκ μὲν Τραπεζοῦντος ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Πάνον καὶ τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Θεόδωρου Γαβρᾶ Κωνσταντῖνον Γαβρᾶν ἐκ δὲ Κερασσοῦντος ὑπὸ τὸν δοῦκα Γεώργιον ἐξ Οἰνόης

δὲ ὑπὸ τὸν δοῦκα Βασίλειον. Ὅμοίως δὲ ἀπὸ Θε-
μακύρας (Τσαρσαμπᾶς) ὑπὸ τὸν δοῦκα Ἀντίοχον
ἕτερος δὲ ἐξ Ἀμισοῦ καὶ Ἀγκωνίας (Τσουροῦμ)
ὑπὸ τὸν δοῦκα Λέοντα καὶ ἄλλοι. Οὗτοι πάντες
ἔχοντες καὶ ἐπικούρους Γεωργιανούς καὶ βοηθοὺς
Ἀρμενίους ὑπὸ ἀρχηγὸν Ἰωάννην ἐπήρχοντο κατὰ
τῆς Νεοκαισαρείας.

Κατὰ τούτων δὲ ὁ Ἀχμέτ Τάνισμαν καὶ ὁ Ἀν-
δρόνικος ἐν συμβουλίᾳ ἀπεφάσισαν διχασθέντες τὰς
δυνάμεις των ν' ἀντιταχθῶσι χωριστὰ καὶ αὐτῶν.
Καὶ ὁ μὲν Ἀνδρόνικος ἐπορεύετο πρὸς Α. διὰ τὰ
προσβάλλῃ τοὺς ἐκεῖθεν ἐρχομένους, ὁ δὲ Ἀχμέτ
τοὺς ἀπὸ θαλάσσης καὶ οὕτως ἐμποδίσωσι τὴν
ἔνωσιν τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν.

Καὶ ὁ μὲν Ἀνδρόνικος ἡττηθεὶς παρὰ τὴν Νικό-
πολιν διεσώθη μετὰ τῆς Εὐφημίας εἰς τὴν Μεσο-
ποταμίαν.

Ὁ δὲ Ἀχμέτ Μελίκ συνάψας μάχην περὶ θέσιν
«Ἀγ. Βασίλειος» καλουμένην, 8 ὥρας ὑπερθεῖν
τῆς Οἰνόης, πληγωθεὶς ἐν αὐτῇ θανατηφόρως
ἐφέρθη εἰς Νεοκαισάρειαν, ὅπου ἀποθαιὼν ἐτάφη.

Ἀμφοτέρων δὲ οἱ στρατοὶ καταδιωχθέντες διε-
σκορπίσθησαν τῇδε καὶ κεῖσε. Ἐν δὲ τῇ Μεσοποτα-
μίᾳ ὅτε Ἀνδρόνικος καὶ ἡ Εὐφημία κακῶς γενό-
μενοι δεκτοὶ ὥς αἵτιοι τάχα τῆς καταστροφῆς τοῦ
Ἀχμέτ Τάνισμαν ἡ μὲν Εὐφημία ἐφονεύθη, ὁ δὲ
Ἀνδρόνικος μόλις ἠδυνήθη τὰ διαφύγῃ τὸν θά-
νατον.

Καὶ ταῦτα μὲν ἔπαθεν ὁ Τάνισμαν (κατὰ τὸν συγγραφέα τῆς ἱστορίας τοῦ Μελίκ), διότι παρήκουσε τὰς συμβουλὰς καὶ τὴν ἐντολὴν τοῦ καλὶφου τοῦ Βαγδάτ. Οἱ δὲ Ρωμαῖοι κατὰ παραχώρησιν τοῦ Θεοῦ κατέλαβον τὴν Νεοκαισάρειαν καὶ εἰσήγαγον πάλιν τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν τάξιν τῶν Ρωμαίων καὶ οὕτως ἡ δόξα τοῦ Ἰσλάμ ἐξηφανίσθη ἐκ τῶν μερῶν τούτων.

Καὶ ὁ Ἀχμέτ Τάνισμαν μετὰ πολλοὺς θρήνους καὶ ἄλλας νεκρωσίμους εὐχὰς ἐτάφη ἐν Νεοκαισαρείᾳ, ἔνθα καὶ ὁ τάφος του μέχρι τοῦδε σώζεται καὶ ἔκτοτε μέχρις ἡμῶν μετὰ τῶν αὐτῶν θρήνων καὶ εὐχῶν καὶ δεήσεων κατ'ἔτος γίνεται τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ (μεβλούτ), καὶ οἱ ἐν τῷ τεμένει του Δερβίσαι καὶ οὐλεράδες φέροντες τὰς σημαίας, τὴν κόνιν καὶ τὰ ὅπλα αὐτοῦ περιέρχονται τὴν πόλιν ἐν νεκρωσίμοις ᾠδαῖς καὶ ᾠσμασιν.

Ὁ δὲ Ἀνδρόνικος περιπλανηθεὶς ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν τέλος ἔφθασεν εἰς τὸ Οἶναιον ἢ Ἰνόπολιν (1) τῆς Παφλαγωνίας. Κωνσταντῖνος δὲ ὁ Γαβρᾶς ἀνέπιός τοῦ στρατηγοῦ καὶ μάρτυρος Θεοδώρου, μετὰ τὴν ἐκ Νεοκαισαρείας ἀναχώρησιν εἰς Τραπεζοῦντα ἔφερε καὶ τὰ λείψανα τοῦ θείου του καὶ τὰ εἰσεκό-

(1) Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς συγχέεται ἡ Οἰνόη ἢ ἐν τῷ Πόντῳ καὶ ἡ Ἰνόπολις ἢ ἐν Παφλαγωνίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα Οἶναιον, ὅπου ὁ Ἀνδρόνικος διήρχετο τὰς ἡμέρας τῆς ἐξουρίας του.

μυσαν εἰς Τραπεζοῦντα μετὰ πολλῶν ψαλμοδιῶν καὶ Ἀρχιερατικῶν τελετῶν καὶ ἔθνηκαν ἐν τῷ ναῷ, ὃν ἔκτισεν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀγίου Μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου Γαβρᾶ ὁ ἀνεψιός του Κωνσταντῖνος, σωζόμενον μέχρι σήμερον κατὰ τὴν συνοικίαν τοῦ Ἁγ. Βασιλείου (2) ἐν Τραπεζοῦντι καὶ ἐορταζόμενον τὴν 2αν Ὀκτωβρίου, ὅτε καὶ συνέβη ἡ ἀθλησις καὶ τὸ μαρτύριόν του.

Καὶ προσηκόντως τιμᾶται ὑπὸ τῶν Τραπεζουντείων καὶ καθ' ὅλον τὸν Πόντον καὶ Χαλδίαν,, ἐπειδὴ διπλῶς ἀγωνισάμενος ὑπὲρ τῆς Πατρίδος καὶ τοῦ Χριστοῦ διπλᾶ ἀπεκομίσαιτο τὰ βραβεῖα, τὸν παρὰ Θεοῦ στέφανον ὡς μάρτυς καὶ τὸ κλέος τῶν Χριστιανῶν ὡς ἀριστεύσας καὶ πολεμήσας ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος. Οὗτος δὲ εἶνε ὁ Θεόδωρος Γαβρᾶς ὁ β'. ὁ χρηματίσας κατὰ τὸ 1165 δούξ Χαλδίας, Τραπεζοῦντος καὶ Κολωνίας. Τὸ ὄνομα δὲ καὶ ἡ ἐπὶ κλησις τῶν Γαβράδων σώζεται μέχρι τοῦ νῦν πανταχοῦ τοῦ θέματος Τραπεζοῦντος καὶ Χαλδίας εἰς πολλὰ τοπεῖα καὶ γεφύρας ἔχοντα τὴν ἐπὶ κλησιν τοῦ Γαβρᾶ. Πρὸς τούτοις παραθέτομεν καὶ τὸ μαρτύριον τοῦ μάρτυρος Θεοδώρου, ὅπερ εὑρομεν

(2) Παρὰ τῷ ναῷ τούτῳ δώζονται ἐρείπια νάρθηκος, ἐνῷ ἀγιογραφία τις φέρει ἡμερομηνίαν 6505 Νοέμβριος· φαίνεται δὲ ὅτι ἐτάφη ἐν ναῷ ἡδὴ ὑπάρχοντι ἐπὶ τῆς οἰκογενείας Γαβρᾶ.

ἐν τινι ἀρχαίῳ χειρογράφῳ τῆς ἀκολουθίας τοῦ μάρ-
τυρος Θεοδώρου τοῦ Γαβρᾶ.

Συναξάριον

Μηνὶ Ὀκτωβρίου 2, τοῦ Ἀγίου ἐνδόξου καὶ με-
γαλομάρτυρος Θεοδώρου τοῦ Γαβρᾶ τοῦ ἐν Τρα-
πεζοῦντι.

Θεοδώρων ὕστατος Γ' αἰῶνος μαρτύρων
Σπεύσας στεφάνων ἡξιώθη τῶν ἴσων
Δευτερίῃ Θεόδωρος ἔτλη πῦρ γηθόμενος κ' ἦρ.

Ὅς εὐγενῶν καὶ μεγαλοδόξων λαχὼν τὴν ἀρχὴν
τῆς γεννήσεως, πλούτῳ τε πολλῷ καὶ δόξῃ καὶ
ἀξιῶμαι κεκοσμημένων, περιφανῶν τε καὶ ἀν-
δρείων καὶ τὰ πρῶτα κεκτημένων τῶν ἐν τοῖς ἀνα-
τολικοῖς μέρεσι θεμάτων Χαλδίαν φημὶ καὶ Κο-
λωνίαν καὶ ὅσα αὐτοῖς ὁμοροῦντα πεφύκασιν· οὐχ
ἦτιον αὐτὸς ἐκείνων τῶν γεννητόρων κόσμος ἐγέ-
ναιτο, πάντας ὑπερελάσας ἀνδρεία τε καὶ συνέσει καὶ
πλούτῳ καὶ τῷ μεγέθει τῶν ἀξιομάτων πήχει βα-
σιλικῷ, ὃ δὴ λέγεται καὶ γεγονὼς κόσμος τοῦ γέ-
νους παντός, οὐκ ἐξ ἐκείνων αὐτὸς κοσμηθεὶς καὶ
τοῖς ἄλλοις πᾶσιν, ἀλλ' οὐ τοῖς ἄρχουσι μόνον, ἀλλὰ
καὶ αὐτοῖς τοῖς περιβεβλημένοις τὴν πορφύραν καὶ
τὸ διάδημα· τοιούτων ἐκφῶναι γονέων δι' εὐτυχῆ ἦν.

Τοιοῦτοι γὰρ ἦσαν καὶ τοιοῦτοι καὶ τῇ δόξῃ καὶ
συνέσει καὶ τηρήσει τῶν τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν πάν-

ας ὑπερνικῶντες, ὥστε καὶ μηδὲν ἦν κεκτημένους
προτέρημα εἰς καλλώπισμα· ὁ τούτων ἑκφύς, ἀρκε-
τὸν εἶναι τούτῳ πρὸς δόξαν, τὸ τοιούτου λαχεῖν
φεινήτορος. Οὗτος οὖν ὁ μεγαλομάρτυς Θεόδωρος
πολλὴν ὅτε τὴν καταδρομὴν τῶν Ἀγαρηνῶν ἐνδει-
κνύμενος καὶ βουλόμενος τὸ μνημόσυνον αὐτῶν ὀ-
λέσαι ἀπὸ τῆς γῆς ὡς ἀπίστων πολλὰ κατ' ἐκείνων
ἐπεδείξατο ἀνδραγαθήματα, καὶ τοσαῦτα, ὅσα οὐκ
ἐξὸν γράφων παραδοῦναι. Ἐπειδὴ γὰρ καλῶς καὶ
προσηκόντως κατὰ τῶν ὀρωμένων καὶ αἰσθητῶν
ἐχθρῶν πολέμους καὶ τὰ κατ' ἐκείνων ἀνδραγαθή-
ματα ἐπεδείξατο, ἔδει καὶ πρὸς τὸν νοητὸν καὶ ἀό-
ρατον ἐχθρὸν ἀντιπαρασκευάζεσθαι· δι' ὃν καὶ μᾶλ-
λον ζηλῶν ἦν κατὰ τῶν ὀρωμένων ἀγωνιζόμενος,
δι' εὐχῆς ἦν τοῦτο ποιούμενος τὸ τῷ μαρτυρικῷ
κομισθῆναι στεφάνῳ. Ἦν δὲ καὶ τῶν πτωχῶν
εἰσάπαν προθυμούμενος, ἐκδικῶν καταδιωκομένους
τούτους παρ' ἐνίων ὀρῶν, ἐλεῶν, βοηθῶν,
τοὺς ἀδικοῦντας αὐτούς, ὅση δύναμις, ἀμυνόμενος·
ἐκ δὲ τοῦ ἐνὸς τούτου καὶ περὶ τῶν ἄλλων τεκμαί-
ρεσθαι χρή. Τῶν στρατιωτῶν τις ἐκ πενιχρᾶς γυ-
ναικὸς σταφυλῆς βότρυν ἀρπάσας τοῦτον· ὅπερ εἰς
γνώσιν μεγάλῳ ἐλθόν, διὰ μαγκλαβίων ἐν μέσῳ
τοῦ ἄστεος τόπον ἐκ τόπου παιδευθῆναι τὸν τοῦτο
ποιήσαντα διωρίσατο· ὅπερ καὶ γέγονεν· ὥστε τὸν
τοιούτον βότρυν ἀντὶ εὐφροσύνης εἰς πονηρίαν αὐτῷ
γενέσθαι κατὰ τὴν γραφήν, καὶ ὑπόδειγμα τὸν

τοιούτον καὶ τοῖς ἄλλοις γενέσθαι τοῦ μὴ τοιαῦτα τολμᾶν.

Ἐπεὶ δὲ δι' ἐφέσεως εἶχεν, ὥς δεδήλωται, τὸ μαρτυρῆσαι καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ, καί γε τοῦ σκοποῦ οὐ διήμαρτε· κρατηθεὶς γὰρ ὑπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν, Θεοῦ πάντως τοῦτο παραχωρήσαντος καὶ τῷ ἐκείνων ὑπερέχοντι καὶ ἀρχῇ καὶ τῇ ἄλλῃ φυσικῇ ἀγριότητι, ὧς Ἀμιράντης ἦν τοῦνομα, τὸν Χριστὸν ἀρνεῖσθαι κατηναγκάζειο καὶ τῇ τῶν Ἀγαρηνῶν πίστει προσέρχεσθαι· εἰδὲ μὴ τοῦτο τάχιον ἐλέσθαι ποιήσιν, κολάσειν ὑποβληθῆναι πολλαῖς, σὺν ταύταις ὑποσιῆναι καὶ θάνατον.

Ἐπεὶ δὲ οὗτος μὴ πειθόμενος τῷ τυραννικῷ κελεύσματι, τὸν Χριστὸν ὁμολογεῖν ἦν δυνατώτερα καὶ μεγάλη φωνῇ καὶ πολλῶν τοῦ τυράννου καταχέων κατεγέλων· πρῶτον μὲν οὖν ἐπὶ χιόνος πρηγῆς ἀπλωθεὶς πολλὰς κατὰ νότιων ἐδέξατο μάστιγας δοκοῦντος τοῦ τυράννου, διὰ τῆς τοιαύτης αἰκίας μετασιῆσαι τοῦτον τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου πίστεως· ἐπειδὴ δὲ εὗρεν αὐτὸν ὅλως μὴ πειθόμενον, ἀλλὰ γεγωνότερα φωνῇ μᾶλλον κηρύσσοντα Χριστόν, πρῶτον μὲν μεληδὸν ὁ μάρτυς κατειέμνετο, τοῦτο τοῦ τυράννου προστάξαντος· εἶτα τὴν θεορρήμονα τούτου γλῶσσαν ἐκτέμνοντες καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνηλεῶς ἐξώρυστον· τό τε δέρας ἀφαιροῦσι τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ποδῶν, καὶ παντὸς ἄλλου μέλους στερήσαντες, τέλος παρέδωκαν τῷ πυρὶ καὶ οὕτω τῆς ἀθλήσεως πέρας ἀπέειληφε. Τὴν δὲ τιμίαν καὶ

θαυματουργὸν αὐτοῦ κεφαλὴν ὁ τύραννος εἰς τύπον ποιήσας ἐκ πόματος χρυσίου κατέδησεν· ἦν γὰρ θαυμάσας τὸ τούτου καρτερικόν· πολλὰς δὲ αὕτη τὰς ἡμέρας ἐν Νεοκαισαρείᾳ τελέσασα ἦν, ὅπου δὴ καὶ τὸ τέλος ὁ μάρτυς ἀπείληφεν· ὕστερον δὲ μετεκομίσθη εἰς Τραπεζοῦντα τὴν πόλιν τοῦ πρωτοσεβάστου Κωνσταντίνου καὶ ἀδελφιδοῦ τοῦ μεγαλομάρτυρος τὰ καὶ αὐτὴν περιέποντος, καὶ τὸ ταύτην μετακομισθῆναι οἰκονομήσαντος, λαμπραῖς τε ταῖς παρασκευαῖς καὶ λαμπάσι τὴν ἀνακομιδὴν τελέσαντος.

Τελεῖται δὲ ἡ σύναξις τοῦ ἐν τῇ πόλει Τραπεζοῦντι ἐν ἣ καὶ ἡ τιμία αὐτοῦ κεφαλὴ μετεκομίσθη ἰδιον δὲ ἱερὸν οἶκον εἰς τὸ τοῦ Ἀγίου ὄνομα ἔχουσα τιμώμενον. Ταῖς αὐτοῦ πρεσβείαις ὁ Θεὸς σῶσαι πάντας ἡμᾶς. Ἀμήν.

Ἐκ τῶν τροπαρίων τῆς α'. ᾠδῆς.

Ἀδέτω μοι σήμερον πόλις ἡ πρὶν βασιλεύουσα Τραπεζοῦς τοὺς ἄθλους τε καὶ τὰ θαύματα τοῦ παμμάκαρος Γαβρᾶ τοῦ Θεοδώρου, εὐφροσύνως ἄγουσα τὴν θείαν μνήμην αὐτοῦ.

Βοῶ σοι ἡ πόλις σου μάρτυς Χριστοῦ μεγαλύνυμε Θεόθεν μοι δώρημα δέδωκας τέλειον, ἦν περίσωζε κινδύνων, ἐξ ἀθέων ἐπισυμβαινόντων μοι ἵνα γεραίρω σε.

Ταῦτα τὰ τροπάρια προσέθηκα, ἐπειδὴ τὴν ἀκολουθίαν αὐτοῦ τὴν πρὸ 20 ἐτῶν παρακληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ διατρίβοντος κὺρ Ἀνθίμου Γαβρᾶ, ἀπέστειλα αὐτῷ, ταύτην δὲ οὕτως εἰνπώ-

σατο ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ παρήλλαξε τό τε συναξάριον καὶ τὸ τροπάριον τῆς ἀκολουθίας· ἀντὶ Τραπεζουντίου ἐν αὐτῷ ἀναγραφομένου, ἐπονομάσας Ἀτραῖον, ὡς ἐξ Ἀτρῆς, πολιχνῆς τῆς Χαλδίας, ἐπειδὴ τάχα ἐκεῖ εἰσὶ πολλοὶ φέροντες τὴν ἐπὶ κλησιν Γαβρᾶ· οὕτως εἰσὶ κλέπται καὶ σφετερισταὶ οὐ μόνον χρημάτων καὶ ἄλλων, ἀλλὰ καὶ Ἀγίων.

* * *

Ἐκ τῆς περιλήψεως τῆς ἱστορίας τοῦ Ἀχμέτ Μελικ Τάνισμαν μανθάνομεν ὅτι ὁ αὐτοκρ. Μανουήλ, δὲν ἀπήλλαξε ταῦτα τὰ μέρη ὅτε ἐλεηλατοῦντο ὑπὸ τῶν (Σελδουχικῶν) Τουρκικῶν ἐπιδρομῶν, ἀλλ' αὕτη ἡ χώρα τέως εὐανδροῦσα ἠδύνατο διὰ τῶν ἰδίων μέσων νὰ ἀποτρέπη τοὺς ἐπιδρομεῖς· καὶ ὅτι ὁ Θεόδωρος Γαβρᾶς δὲν ἦτο τόσο ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ τὰ μέρη ταῦτα τὰ ἀπὸ Γεωργίας μέχρις Ἀγκύρας ἦσαν ἐντὸς τῆς σφαίρας τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχῆς, μόνον πρὸς στιγμὴν ὑποφέροντα τὰ κακὰ τῶν ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν· ὅτι δὲ τὸ ἐθνικὸν καὶ θρησκευτικὸν αἶσθημα αὐτῶν ἦτο ἄξιον τοῦ Ἑλλήνος, οὗ ἔφερον ὄνομα, ἀποδεικνύει ὁ ἥρωϊσμός τοῦ Θεοδώρου Γαβρᾶ καὶ τὸ μαρτύριον αὐτοῦ, ὡς καὶ οἱ μετὰ προθυμίας ἐπιουναχθέντες πρὸ τῆς Νεοκαιοσαρείας οἱ ἀπὸ Τραπεζοῦντος σιραιτηγοὶ Πάνος καὶ Κωνσταντῖνος, ὁ ἀπὸ Οἰναίου δούξ Βασίλειος καὶ Θεμισκύρας Ἀντίοχος, ὁ Λέων τῆς Ἀμισοῦ καὶ Νέ-

σιωρ τῆς Ἀγκωνίας (Τζορούμ) καὶ Νήφων ὁ τῶν Ζήλων καὶ Ἰσαάκιος ὁ Ἀμασείας καὶ οἱ λοιποί, τοιαῦτα καὶ τηλικάῦτα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Γένους στήσαντες τρόπαια.

Ἐν τούτοις οὗτοι οἱ ἀείμνηστοι καὶ γενναῖοι πρόμαχοι τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνωμότητος πίστεως τοῦ Χριστοῦ, ὑστέρως ἀτυχήσαντες, ἔνεκα τῶν πανταχόθεν καταστρεπτικῶν ἐπιδρομῶν, καὶ τῆς πολυχρονίου ἀμύνης, ἣν παρατηρεῖ τις ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἔπεσον ἡρωϊκῶς· ἀλλὰ καὶ ἡ πτώσις αὐτῶν ἐγένετο δεινῶν μὲν τοῖς πολεμίοις καὶ μεγάλων ἡθικῶν ὠφελειῶν, τῷ Γένει. Ὡστε πόσον ἄδικον ἔχουσιν οἱ κατηγοροῦντες αὐτῶν ἀδράνειαν καὶ ἀνανδρίαν καὶ τὴν περὶ τὰ μικρὰ ἐνασχόλησιν καὶ ἀμέλειαν τῶν συμφερόντων τοῦ Κράτους Βυζαντισμὸν καὶ λοιπά. Καὶ κατηγοροῦντες αὐτῶν ἀμφιβάλλω ἂν ποτε ἀνέγνωσαν σπουδαίως τὰ βυζαντινὰ συγγράμματα καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῶν, καθὼς καὶ πολλοὶ ἡμέτεροι παρασυρόμενοι ἐκ τῶν τοιούτων, οὐδόλως δὲ ἀψάμενοι τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ πατροπαράδοτον μῖσος τῆς Εὐρώπης καὶ αὐτῆς τῆς προτεσταντιζούσης κατὰ τοῦ Βυζαντισμοῦ ἄδικον καὶ ἐκ προλήψεως ὄν ἀξιοκατάκριτόν ἐστι.— Ὁ δὲ Ἀνδρόνικος κατατροπωθεὶς, ὥς εἶπομεν, κατέφυγεν εἰς Μεσοποταμίαν. Μετὰ δὲ τὴν δολοφονίαν τῆς Εὐφημίας καὶ μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις κατήντησεν εἰς τὰ παράλια τῆς Παφλαγωνίας (Ἰνόπολιν). Ὅπόθεν βαρυνθεὶς τὰς κακώσεις ὡς ὁ ἄσωτος υἱὸς ἀπεφά-

οισε πάλιν νὰ προσπέσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ προσποιούμενος τὸν μετανοοῦντα. Εἰς τοῦτο δὲ προητοίμασε τὴν εἰς Κων)πολιν κάθοδον γράφων πρὸς τὸν κληρὸν, πρὸς τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους του. Ἐλθὼν δὲ ὡς ἱκέτης, φέρων ἐπὶ τὸν τράχηλον ἄλυσσον, προσέπεσεν ἐκτίδην εἰς τοὺς πόδας τοῦ αὐτοκράτορος. Καὶ τοῦτον μὲν ἐλεήσας συνεχώρησεν ὁ Μανουήλ· ἀλλ' ἐκ πολλῶν σημείων ἐννοήσας αὐτὸν ὀρεγόμενον αὐτοκρατορίας καὶ νεωτερίζοντα ἀπέστειλεν αὐτὸν ἐκεῖ, ὁπόθεν ἦλθεν, εἰς τὸ Οἰναιον πόλιν τῆς Παφλαγωνίας (Ἰνόπολιν) καὶ ὅχι εἰς Οἰνόην τὴν τοῦ Πόντου, ὡς οἱ ἱστορικοὶ ἀναγράφουσι. Μαθὼν δὲ τὸν θάνατον τοῦ Μανουήλ ἐπέστρεψεν εἰς Βυζάντιον πάλιν, προσποιούμενος τὸν ἱκέτην καὶ μεθ' ὅρκων διαβεβαιῶν πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὸν 15ῃ αὐτοκράτορα Ἀλέξιον. Ἀλλ' ἀφοῦ βαθμηδὸν ἐγένετο κηδεμὼν καὶ συνάρχων, τὸν μὲν Ἀλέξιον ἔσφαξε κυνηδόν, ὁμοίως καὶ τὴν αὐτοκρατείραν, ὄψας τὰ σώματα αὐτῶν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἤρξατο τυραννικῶς (1184) τῶν δυναμένων τοὺς μὲν φονεύων, τοὺς δὲ καὶ ἐξορίζων. Πολλοὶ δὲ φεύγοντες τὴν ἐκδίκησιν κατέφυγον εἰς διάφορα κράτη καὶ οὕτως ἐστερήθη τὸ Κράτος πολλῶν ἐπιφανῶν καὶ χρησίμων ἀνδρῶν.

Δι' ὅλα αὐτὰ προκαλέσας τὴν μῆνιν τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τὴν κατ' αὐτοῦ σιάν· Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου, ἐξεθρονίσθη ὑπ' αὐτῶν καὶ ἐγκαταλειφθεὶς εἰς τὰς χεῖρας τῶν πολυειδῶς δυσηρε-

στημένων ἐχθρῶν ὑπέστη καρτερικῶς τὰ πάνδεινα, τὰς ὕβρεις, τὰς διαφόρους βασάνους, τὴν ἐκρίζωσιν τῶν ὀδόντων καὶ τέλος τὸν ἐπώδυνον θάνατον ἀναβοῶν πάντοτε τὸ «Κύριε ἐλέησον».

Τοιοῦτον λοιπὸν τέλος ἔλαβεν ὁ γέρον Ἀνδρόνικος ὁ Τύραννος.

Ὁ Ἀνδρόνικος ἀφῆκεν ἐκ τῶν 5—6 συζύγων του δύο υἱοὺς τὸν Μανουὴλ καὶ Ἰωάννην, οὓς ἐτύφλωσεν ὁ διάδοχος αὐτοῦ ὁ αὐτοκρ. Ἰσαάκιος ὁ Ἀγγελος. Οὗτος δὲ ὁ Μανουὴλ ἔσχε 2 υἱοὺς Ἀλέξιον καὶ Δαβίδ, οἵτινες ὑπῆρξαν γεννάρχαι τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Τραπεζοῦντος, τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν.

Αἱ τοῦ Ἀνδρονίκου περιπέτειαι καὶ Ὀδύσσειαι ὑπερβαίνουνσι πάσας ἄλλων ἡρώων καὶ αὐτοῦ τοῦ Ὀδυσσέως. Πολλοὶ ἱστορικοὶ παραβάλλουσιν αὐτὸν μὲ τὸν Ἀλκιβιάδην, ἀλλ' οὗτος οὔτε τὸ δέκατον τῶν Ἀνδρονίκου ἔργων καὶ παθημάτων καὶ ἀτοπημάτων ἔσχε. Πᾶσα δὲ ἡ τοῦ βίου τοῦ Ἀνδρονίκου ἐποχὴ εἶνε μεγάλη συμβολὴ εἰς ἐποποιΐας, τραγωδίας καὶ κωμειδύλλια, καὶ πλουσία τόσον, οἷαν οὐδεὶς μυθιστοριογράφος ἐφαντάσθη νὰ συνθέσῃ μέχρι τοῦδε.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000020605

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ